

Votru.

‘O samă de legi scriu să se taie capul *votrului*, alesu când va umblă votrind de față; altele zicu să alunge pre *votru*, de unde va fi făcând *votrie*’ (*Pravila lui V. Lupu*, ed. Longinescu-Patrognet, *ad. loc.*). ‘Leno, Kuppler’ (Lex. Bud., încercând o derivare, imposibilă, din lat. *adulter* și dând, de asemenea, întreaga familie a cuvântului: *voastră, votrie, votresc*). — Variante: *hotru*, la Dosofteiu (*Viețile Sfinților*, 300, apud Lacea, p. 110), chiar *ghotră*: „o *ghotră* curvă fără rușine“.

Etymon e byz. βόδρος, care designează, în cap. XXI, al Edictului lui Leon Înțeleptul (ἐπαρχικὸν βιβλίον), privitor la breșelele din Bizanț în sec. al X-lea, un „*mango, maquinon*, Rosskamm, Markthelfer, Makler, Viehhändler“, având din partea Statului în-sărcinarea de a cumpără de la țărani vitele aduse la târg și rămase nevândute, dar numai acelea (v. A. Stöckle, *Spätrömische und Byzantinische Zünfte*, Leipzig 1911, p. 51)¹.

Pentru nuanța semantică, cf. *mecler*, „geambaș“, pe lângă, „pezevenghiu, proxenet, cordoș, verigaș“², — nota comună fiind, evident, aceea de „intermediar, mijlocitor, intermetteur“.

V. Bogrea.

5.

Contribuție la studiul onomatopeelor românești.

S. Pușcariu (*Despre onomatopee în limba română* în DR. I, 75 sqq.) și S. Șutu (*Strigătele animalelor, ibid.* II, 85 sqq.) au dat, cei dintâi atenția cuvenită acestei provincii neexplorate a lexicografiei noastre.

Am comunicat la timp d-lui Pușcariu unele însemnări ale

¹ Ἐπιτήμιοι καὶ χρήσιμοι ἄνδρες, funcționând ca martori la primirea în corporații (cap. III, 1 și VI, 6 din Edict; p. 56), sânt prototipul *oamenilor buni și bătrâni* de la noi, iar βαγδαδικία ‘Waren aus Bagdad’ (p. 34) e interesant de notat în legătură cu problema originii fr. *bagatelle*. — Aceeași etimologie (βότρος [sic] „maquignon“) o dă, incidental (și ulterior, față de comunicarea mea la], Muzeul L. R.“, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, juillet-sept. 1925, p. 186) d. Per. Papahagi.

² De observat, că *verigariu* e numele plantei *Rhamnus cathartica*, zisă și: *cruşin* (colorant în roșu) sau *paŝachină* (Panju, *Plantele cunoscute de pop. român*, 207), iar *paŝachină* înseamnă, precum se știe, și: „femeie stricată; putain“.

mele relative la acest subiect (v. l. c. p. 78, n., cu Addenda). De atunci însă provizia de note și observații a crescut și cred că e momentul să le dau la lumină — întru cât nu și-au găsit sau nu-și pot găsi locul aiurea — aici, supt forma de întregiri la cele două studii amintite.

Pentru strigătul corbului trebuie însemnat, pe lângă: *cârr*, *carr* și *car* (Șutu, 141) sau *gar*, și: *cra*, atestat la A. Pann: „Din gura corbului n'auzi decât *cra*!” (cf. Marian, *Ornitol.*, II, 23), cum și'n nr.: „Di la corac, *cra* vai avdzi” (Zanne, *Proverbele Românilor*, I, p. 436, no. 1723 și IX, p. 601, no. 7842).

Trebuie să relevăm însă, — ceea ce n'a observat Zanne, — că, în realitate, avem de a face cu o simplă traducere literală a proverbului ngr. Ἰὸ κόρακα θάκοῦσῃς κρᾶ! (K. Dieterich, *Sprache und Volksüberlieferungen der südl. Sporaden*, în „Memoriile Acad. din Viena”, 1908, p. 401¹).

În acel *Cârții, cârții, vranița*, cu care începe o strigătură satirică maramureșană culeasă de păr. Bârlea (*Cântece poporane din Maramureș*, II, p. 231):

Cârții, cârții 'vranița',
Trece mama pe-aicea,
Cu doi pui de turturea, etc.

vranița e, însă, slavismul dialectul *vramniță*, *vraniță*, iar *cârții* „poarta țarinei” = *scârții*: omonimia cu *câr* și *vrană* (cioară) e numai accidentală.

— Pentru *a vâcăi*, ca strigăt al raței (Șutu, 132), e interesant de comparat și turc. *vaqvaq*, „cări du canard, de la cigogne, etc.” (Barbier, II, 844).

— În legătură cu *gârâi*, despre găște (Șutu, 129), e de remarcat pasagiul „Pentru *Gâr-Mâr*” din „Povești și Cuvinte

¹ Mai de mirare e, că i-a scăpat (Zanne, I, 435 sq.) și echivalentul turcesc al rom. „corb la corb nu scoate ochii”: *gargha garghum gōzini oīmaz*, „la corneille ne crève pas les yeux à la corneille” (Barbier de Meynard, II, 452); cf. și varianta ardeleană: „Corb la corb nu scoate ochii, dar nici cioară la cioară” (Zanne, o. c. IX, 601), cum și fr. *le corbeau, n'arrache point l'oeil au corbeau*, it. *corvi con corvi non si mangian gli occhi*, port. *corvos a corvos não se tirão os olhos*, germ.-dial. *Ein Rab' hackt dem anderen das Auge nicht aus*, față de germ. *Eine Krähe hackt der anderen kein Auge aus* și engl. *one crow neer pulls out another's eye* (R. Riegler, *Das Tier im Spiegel der Sprache*, p. 149). — Pentru *corb* ca simbol 'al discordiei (și'n „Țiganiadă”!), cf. turc. *ghourab ul-bem*, „corbeau de la séparation” (*ibid.* II, 381).

adevărate“ ale lui Iord. Golescu (Culese de Zanne, *o. c.*, VIII): „Gâr-mâr [= gâr-gâr] la muiere privește, ce ca găscă *gârâește*, și mâr-mâr la bărbat, ce ca cănele mârâește. — Mai bine în pustie te lasă, decât cu gâr-mâr în casă. — Pe gâr-gâr și pe mâr-mâr îi desparți cu părț-părț, că p'amândoi îi faci de râs. — De gâr-mâr să te ferești ca de cel mai rău vrăjmaș“ (p. 188).

Pasagiul e prețios și fiindcă poate ajuta la fixarea adevăratei origini, onomatopice, a rom. *gără*, „médisance, clevetire“. Atestat pentru Bucovina și reportat de Dicț. Acad. la pol. *gwar(a)*, „zgomot“ (cf. și fr. *gare*, it. *gara*, strigăt de alarmă; ceartă), el ar putea fi totuși o simplă variantă a lui *gâră* „ceartă continuă, ură, clevetire, dispreț general“ (Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, glosariu) d. e. „Dar nu mai sânt înconjurată: cu dat, cu fapt, cu aruncat, cu adăpătură, cu *hâră*, cu *mără*, cu *gâră*“ e (într'un descântec, p. 116), a cărui legătură etimologică cu interj. *gâr!* ni se pare incontestabilă¹.

¹ Singura restricție ce s'ar impune ar fi caracterul forțat al multor formațiuni feminine care ne întâmpină în descânțece, ca pendant obligatoriu la formele masculine simetrice: „Să-mi aduci dragoste ibastă [= liuboste], Albețe de la împărași și împărătese, de la crai și crăiese, de la spaii [= spahii, „nobili“, „boieri“], și *spăioane*, de la chinez și *chinezoane*, de la căprar și căprăriță, de la șumar ['pădurar'] și șumăriță...“ (*Șezătoarea*, 1925, p. 68, unde „pe dos de câne podos“ = poate: *plodos* sau 'de pod, uliță', iar *buchiță* = guriță), „99 de deochitori și 99 de deochitoare, 99 de moroi și 99 de moroaie, 99 de ursoi, 99 de ursoaie“ [recte: *urcoi*, *urcoaie* (v. *DB.*, I, 252) + *ursitoare*], 99 de pocitori, 99 de pocitoare“ (rev. *Șcânțea* din Gherla, 1925, p. 49), „s'au tălnit cu ochitorii, Pocitorii, cu străgoi, cu străgoaie, Cu moroi, cu moroaie, cu mirători cu mirătoare“ (*ibid.*, p. 50, unde e vorba încă de „bărbați-curași, necurași, Cu ochii de *vârcolac*, Cu gura de lup turbat“ și de „*bucine zimbre*“ [= coarne de zimbbru], cu care se „bucină peste lume“ de pe „munții Garaleului“, despre cari v. *DB.*, I, 468 și *Anuarul Inst. de Ist. Naț. din Cluj*, I, 329, n. 2), — sau efectele de ritm: „din mâni, din *vâni* [= vine], din creștet până'n călcâniu“ (*Șezătoarea*, not., p. 70). — Pentru „ochii de *vârcolac*“, e de notat zicătoarea mr. *are ocl'i di vârculacu* (Mihăileanu, *Dicț.*, 531) = nu voește să doarmă (Zanne, VII, 216). — Alt exemplu avem într'un descântec din *Comoara Satelor*, 1925, p. 78, unde se vorbește de „un *muscur* cioban“ (cf. oaie s. capră *muscură*). Un caz tipic de asemenea fabricate simetrice avem într'un descântec din *Buciumul Român*, III, 136:

„strânsul cu strânsoaica,
„potca cu potcoaica,
„ceasul rău cu ceasoroaica“ !

Adăugim că Tiktin, s. v. *gâr(a)* — *mâr(a)* nu recunoaște legătura onomatopiceică cu găscă, fiindcă nu cunoaște pasagiul cel mai expresiv din Golescu (cf. și

— *Gări* și *gărița*, ca interj. p. chemat găștele, se găesc atestate în glosariul muscelean al d-lui Codin, p. 35.

— În același vocabular, p. 57, e înregistrat *a pielcâni*, „a strigă curcile“ (după strigătul ale cărui variante: *chercâni*, etc., le dă Șutu, p. 134).

— La strigătele copoilor (Șutu, 166) e de adaus: *cheof!* *cheof!* (rev. „Flamura“, III, 142; dar, „un *chefuit* de copoi“ de acolo e, probabil, o greșeală de tipar, pentru: *chefniț*, *cheofniț*).

— Din aceeași revistă, p. 109 sq., culegem varianta *a jurui*, despre cal (ad. Șutu 168).

— Pentru *schilău!*, „lătratul vulpii“ (*Comoara Satelor*, 1925, p. 53), e de comparat — pe lângă *a scheldloi*, etc. — și alb. *skile* „vulpe“ (Liotti, 155), rom.-dial. *schilă* „cățea“ = ngr. *σάβλη*, idem (DR., I, 267), și'n „Țiganiada“, ed. „Buciumul Român“ II, 225.

— *Fonf*, despre unul care „fonfăește“ s. *fomfonește*, care vorbește pe nas (cf. lat. *balba de nase loqui*) are o bază onomatopoeică evidentă, ca și *mohnăit*, *cohnăit*, etc. (Dicț. Acad. s. v., o spune cu dreptate), ca și fem. *fomfoană*, „femeie ce vorbește încurcat“ (Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, 32)¹, *fonfănesc*, „vorbesc pe nas“ (*Rev. cr. lit.*, III, 154). E însă tot atât de evident că cuvântul românesc, cu baza lui cu tot nu poate fi despărțit de turc. *fañfañ*, „femme qui a une voix nasillarde“ (Zenker, 655^b), *fañ-fañ*, 1.º onomatopée qui s'emploie en parlant d'une façon de prononcer les mots indistinctement, comme les vieillards qui n'ont plus de dents; de là *fañ-fañ seuilemek*, parler en bredouillant, marmotter; 2.º insecte de l'espèce de l'escarbot ou du scarabée (Barbier de Meynard, II, 397); cf. și ngr. *φαφούτης, ό*, „édenté“ (Legrand-Pernot, *Chrest. gr. mod.*, 481 iar cu deosebire prov. *fanfan* „murmure“, it. *fanfano* „hâbleur“, etc., din familia romanică (v. Sainéan, *Les sources indigènes de l'étym. française*, II, 55).

Cihac, s. v. *dâr — mâr*). Și pentru *pâspâi*, *pâspâitor*, intrigantul care veșnic șoptește la urechea patronului, lingușindu-l, Tiktin, s. v. a omis tocmai grosul exemplului din Goleescu (Zanne, o. c., VIII, 800—5), care dă acolo, în felul său glumeț, și „etimologia“ cuvântului, când scrie (p. 304): „Dăparte de casa ta omul *pișpâilor* și lingușitor, că unul cu *linci-linci* te linge pân'la oase, și cellalt cu *piș-piș* [= păș-păș] îți pișcă inima toată“.

¹ La aceeași familie aparțin: *fomfolog*, *fofolog*, *fofoloc* (cf. Dicț. Ac. și Zanne, o. c., II, 555).

O lacună în cercetările despre onomatopee de la noi e neglijarea indicării sistematice a termenilor de comparație vecini, pentru Moldova, în special, a paralelelor ruțene, adesea extrem de instructive: un *tprru!* 'Haltruf für Pferde' (Želechowski, II, 978) se află, întocmai, la noi, ca și un *țiba!* 'marsch!' (zum Hunde) (*ibid.*, II, 1054); un *rilja!* 'Scheuruf f. Gänse' (I, 142) e identic cu *halea!* al nostru, etc. — În rut. *ts!* 'interj. pentru tăcere și mirare' (II, 990) se confundă, oarecum, rom. *st!* (cf. *pst!* / *fst!*), indicând tăcerea, și *ts!* (*nts!* / *fff!*), exprimând mirarea, precum în rut. *tfê!* / *tfû!* / *thù!* 'pfui!' (995) apare al nostru *tfê!* / *tfî!* / *tfû!* (interj. imitând sau însoțind scuiparea), iar în rut. *tjò!* 'holla! lass doch!', *tjo-tjo!* 'interj. bei Bewunderung und Spott' (*ibid.*), *tiohú!* (996) avem pe *tîò!* / *tihò!* (*tîohă!*) al nostru. — Rut. *tjo-tjo-tjo!* e și un 'Lockruf d. Hühner' (cf. *tiugu-tiugu!*), găina numindu-se în limba copiilor și: *tjutja* (*ibid.*). — Rom. *ceala!* și *cea bou!* apar în rut. *čala!* și *čabé!* (II, 1059).

V. Bogrea.

6.

O străveche formulă de exorcism în descântecul noastre.

Într'un descântec „de mătrici“ din colecția Bârlea (*Descântec, vrăji, farmece și desfaceri*, București 1924, p. 360), Maica Domnului e împlorată:

Să-i strângă [bolnavii] mătricile și rosurile
Din toate inchieturile
Să le ducă
În pădurile cele întunecoasă,
Unde cocoșii negri nu cântă,
Vaca neagră nu rage,
Rădăcină nu se trage,
Foc nu se face:
Acolo se peie și să răspeie ...

În aceeași colecție, p. 365, într'un descântec „de bubă“, răul e trimis:

... În loc necercetat,
Unde cocoșii negri nu cântă,
Unde oameni nu umblă:
În munții Galareului.